EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 19.11.2019
COM(2019) 597 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE,

määruse (EL) nr 912/2014 (rahalise vastutuse kohta investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamisel rahvusvaheliste lepingute kohaselt, mille osaline on Euroopa Liit) toimimise kohta

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE JA NÕUKOGULE,

määruse (EL) nr 912/2014 (rahalise vastutuse kohta investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamisel rahvusvaheliste lepingute kohaselt, mille osaline on Euroopa Liit) toimimise kohta

1. Sissejuhatus

23. juulil 2014 võtsid Euroopa Parlament ja nõukogu vastu määruse (EL) nr 912/2014, millega kehtestatakse rahalise vastutuse kindlaksmääramise raamistik investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamisel vahekohtutes, mis on loodud rahvusvaheliste lepingutega, mille osaline on Euroopa Liit (edaspidi „rahalise vastutuse määrus“). Rahalise vastutuse määruse õiguslik alus on ELi toimimise lepingu artikkel 207, mis käsitleb ühist kaubanduspoliitikat, mille alla kuuluvad ka välismaised otseinvesteeringud.

Komisjon on rahalise vastutuse määruse haldamise eest vastutav liidu institutsioon. Vastutav komisjoni talitus on kaubanduse peadirektoraat; õigustalitus vastutab liidu esindamise eest vaidluste lahendamise menetlustes ja võimalikes järgnevates kohtuvaidluse etappides.

Rahalise vastutuse määruses on sätestatud kriteeriumid kostja staatuse kindlaksmääramiseks ning rahalise vastutuse jaotamiseks liidu ja liikmesriikide vahel sellise kohtlemise eest, millega võib investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise menetluse tulemusel kaasneda rahalise hüvitise maksmine.

Üldiselt määratakse rahaline vastutus üksusele, kes vastutab kohtlemise eest, mille eest hüvitist makstakse. See tähendab, et liit kannab rahalist vastutust, kui asjaomast kohtlemist on kohaldanud liidu institutsioon, organ või asutus, ning liikmesriik kannab rahalist vastutust, kui asjaomast kohtlemist on kohaldanud see liikmesriik. Kui aga liikmesriik tegutseb liidu õiguses ette nähtud viisil, näiteks võttes üle ELi direktiivi, kannab liit rahalist vastutust niivõrd, kuivõrd asjaomane kohtlemine on ette nähtud liidu õigusega.

Seoses kostja staatusega kehtib üldreegel, et rahalist vastutust kandev osaline on vaidluses ühtlasi kostja. Erandlikel asjaoludel on aga liit ise kostja, isegi kui rahaline vastutus lasub liikmesriigil. Nii on näiteks juhul, kui: liikmesriik eelistab, et liit on kostja (näiteks võttes arvesse vaidluses vajalikku tehnilist pädevust); juhtum hõlmab ka liikmesriigi kohaldatud kohtlemist ja selline kohtlemine on liidu õigusega ette nähtud; sarnase kohtlemise suhtes kohaldatakse WTO vaidluste lahendamise menetlust ning vaja on tagada järjepidevad argumendid.

Rahalise vastutuse määruses on sätestatud kord tagamaks, et kui liit on liikmesriigi kohaldatud kohtlemist käsitlevate juhtumite puhul kostja, teevad asjaomane liikmesriik ja liit vaidluste lahendamise menetluses tihedat koostööd vastavalt Euroopa Liidu lepingu artikli 4 lõikes 3 sätestatud lojaalse koostöö kohustusele. See hõlmab arvestamist asjaomase liikmesriigi huvide kaitsmisega, õigeaegset teabe ja asjakohaste dokumentide vahetamist, sagedasi konsultatsioone ning menetluses osalevasse delegatsiooni kuulumist.

Samuti on rahalise vastutuse määruses sätestatud liikmesriikide ja komisjoni menetlused kohtumenetluse kulude või rahalise hüvitise maksmise kokkuleppimiseks, tagamaks, et ELi vahendeid ei koormata põhjendamatult isegi ajutiselt. Eelkõige peavad komisjon ja asjaomane liikmesriik leppima kokku perioodilised maksed kulude katmiseks ja hüvitise maksmise. Kui asjaomane liikmesriik rahalist vastutust ei võta, võib komisjon adresseerida liikmesriigile

otsuse, millega nõutakse, et ta maksaks asjaomased summad koos kohaldatava intressiga liidu eelarvesse.

Peale selle on rahalise vastutuse määruses sätestatud menetlused ja nõuded juhtumite lahendamiseks kokkuleppe teel, kui see on liidu huvides. Kui juhtum hõlmab üksnes liidu rahalist vastutust, otsustab kokkuleppe tegemise üle komisjon. Kui juhtum on seotud ka liikmesriigi kohaldatud kohtlemisega, saab vaidluse kokkuleppe teel lahendada liikmesriigi nõusolekul või komisjon võib kokkuleppe kasuks otsustada tingimusel, et see kokkulepe ei mõjuta kuidagi asjaomase liikmesriigi rahalist seisundit või eelarvet.

Rahalise vastutuse määruses on kehtestatud komisjoni kohustus teavitada vaidluse eri etappides Euroopa Parlamenti ja nõukogu, näiteks kui komisjon saab hagejalt taotluse konsultatsiooniks või teate, milles hageja väljendab oma kavatsust algatada vaidluse lahendamise menetlus.

2. Rahalise vastutuse määruse praegune kohaldamisala

Rahalise vastutuse määrust kohaldatakse investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise menetluste suhtes, mis toimuvad nende lepingute kohaselt, mille osaline on EL. Kuni selliste lepingute ratifitseerimise ja jõustumiseni, mis sisaldavad investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise mehhanismi, nt kahepoolsed lepingud Kanada (CETA), Singapuri ja Vietnamiga, kohaldatakse praegu rahalise vastutuse määrust tegelikult üksnes selliste investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise juhtumite suhtes, mis on ELi vastu algatatud energiaharta lepingu kohaselt. Liit on olnud energiaharta lepingu osaline alates selle ratifitseerimisest 1998. aastal.

3. Energiaharta lepingu kohaselt liidu vastu algatatud juhtumid

Seni on energiaharta lepingu alusel liidu vastu algatatud üks investeeringuvaidluse lahendamise menetlus. Samuti on liit saanud energiaharta lepingu artikli 26 kohaselt mõned taotlused konsultatsioonideks, mis pole seni ametliku kohtuvaidluseni jõudnud. Kõiki neid menetlusi on üksikasjalikumalt kirjeldatud allpool.

a. Ettevõtjate Prosisa ja Risteel Corporation nõuded seoses Hispaania taastuvenergia toetuskavaga (2015)

2015. aastal sai komisjon kaks energiaharta lepingu artikli 26 kohast taotlust konsultatsioonideks: Šveitsi ettevõtjalt Prosisa AG ja Madalmaade ettevõtjalt Risteel Corporation BV. Komisjon teavitas Euroopa Parlamenti ja nõukogu rahalise vastutuse määruse artiklite 4 ja 7 kohaselt 7. oktoobril 2015.

Mõlemad ettevõtjad olid investeerinud Hispaania territooriumil päikese- ja tuuleenergia sektorisse ning taastuvenergia tootmisesse biomassi abil ning nende nõuded olid seotud Hispaania otsusega muuta taastuvenergia toetuskava. Ettevõtjad olid paralleelselt algatanud menetluse ka Hispaania suhtes. Peamiselt väitsid nad, et komisjon on rikkunud energiaharta lepingu artiklis 10 sätestatud õiglase ja erapooletu kohtlemise nõuet, astudes energiaharta lepingu kohaselt moodustatud vahekohtute menetlusse ning väites, et ELi liikmesriigi ja muu ELi liikmesriigi investori vahelistes suhetes energiaharta lepingut ei kohaldata.

Energiaharta lepingu artikli 26 lõike 1 kohased investorite ja komisjoni vahelised konsultatsioonid toimusid 1. detsembril 2015. Komisjon selgitas oma seisukohta, et puudub kehtiv õiguslik alus, mis võimaldaks ettevõtjatel liidu vastu algatatud vaidlusi jätkata.

Ettevõtjad loobusid oma nõuetest ELi vastu.

b. Ettevõtja Nord Stream 2 nõuded seoses gaasidirektiivi muutmisega (2019)

12. aprillil 2019 saatis Šveitsis asutatud ettevõtja Gazprom tütarettevõtja Nord Stream 2 AG komisjonile kirja, milles taotleti selgitusi selle erandite tegemise korra kohaldamise kohta, mis on sätestatud 17. aprilli 2019. aasta direktiivis (EL) 2019/692, millega muudetakse gaasidirektiivi 2009/73/EÜ (edaspidi „gaasidirektiivi muutmise direktiiv“).[1] Kirjas teatas Nord Stream 2 komisjonile ühtlasi väidetavast energiaharta lepingu rikkumisest ja palus ELil püüda saavutada vaidluse lahendamine rahumeelselt kooskõlas energiaharta lepingu artikli 26 lõikega 1. Nõukogu ja Euroopa Parlamenti teavitati sellest olukorrast rahalise vastutuse määruse artikli 4 kohaselt 13. mail 2019.

Nord Stream 2 AG väitis, et tal peaks muudetud gaasidirektiivi kohaselt olema õigus erandile gaasidirektiivi alusel kohaldatud eraldamise, kolmandate isikute juurdepääsu ja tariifikorralduse eeskirjadest, kuna selline erand võimaldaks tal investeeritud summa tagasi teenida, mis vastaks tema õiguspärastele ootustele. Ta väitis, et kui tal pole gaasidirektiivi muutmise direktiivi kohaselt õigust erandile ja kui ei võeta edasisi meetmeid tema viimiseks erandi kohaldamisega samaväärsesse olukorda, rikutakse energiaharta lepingu kohast ELi kohustust, eelkõige energiaharta lepingu artikleid 10 ja 13. Samuti väitis Nord Stream 2 AG, et ta kvalifitseerub energiaharta lepingu osalise investoriks, kuna tema peakontor asub Zugis Šveitsis, kus toimub ka tema oluline äritegevus.

Komisjoni ja Nord Stream 2 vahelised konsultatsioonid toimusid 25. juunil 2019. Oma seisukoha küsimuses, kas ettevõtjal Nord Stream 2 on õigus energiaharta lepingu alusel nõue esitada, jättis Euroopa Komisjon lahtiseks, kuni investor esitab konkreetsed tõendid oma äritegevuse kohta Šveitsis. Samuti teavitas ta investorit, et komisjoni hinnangul pole direktiiv 2019/692 diskrimineeriv ja on kooskõlas ELi rahvusvaheliste kohustustega vastavalt energiaharta lepingule. Küsimuses, kas ettevõtjal Nord Stream 2 oleks õigus erandile, tuletas komisjon meelde gaasidirektiivi muutmise direktiivi sätteid, nimelt seda, et liikmesriikide asjaomased asutused otsustavad erandite tegemise üle riiklike normide põhjal, millega direktiiv üle võetakse, ja üksiktaotluste põhjal.

Komisjoni ja ettevõtja Nord Stream 2 vaheline edasine kirjalik teabevahetus toimus 8. juulil, 26. juulil ja 6. augustil 2019. 25. juulil 2019 esitas Nord Stream 2 Üldkohtule hagi direktiivi (EL) 2019/692 tühistamiseks (kohtuasi T-526/19). 26. septembril 2019 esitas Nord Stream 2 teate, mis käsitles vahekohtumenetluse algatamist liidu suhtes vastavalt energiaharta lepingu artikli 26 lõike 2 punktile c ja artikli 26 lõike 4 punktile b. Komisjon teavitas Euroopa Parlamenti ja nõukogu rahalise vastutuse määruse artikli 4 kohaselt 1. oktoobril 2019.

Teates vahekohtumenetluse algatamise kohta väidab Nord Stream 2 AG, et direktiiviga (EL) 2019/692 (gaasidirektiivi muutmise direktiiv) ja ELi tegevusega gaasidirektiivi muutmise direktiiviga seoses rikutakse energiaharta lepingu kohaseid ELi kohustusi, eelkõige lepingu artikli 10 lõiget 1, artikli 10 lõiget 7 ja artiklit 13.

[1] Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/692, millega muudetakse direktiivi 2009/73/EÜ, mis käsitleb maagaasi siseturu ühiseeskirju (ELT L 117, 3.5.2019, lk 1).

c. Ühendkuningriigi investorite nõuded ettevõtja AS PNB Banka nimel seoses Euroopa Keskpanga kehtestatud regulatiivsete nõuetega (2019)

2. mail 2019 sai komisjon (Ühendkuningriigi kodakondsusega) Venemaa investoritelt Läti panga AS PNB Bank nimel energiaharta lepingu artikli 26 lõike 1 kohase kirja seoses teatavate Euroopa Keskpanga (edaspidi „EKP“) otsustega, millega kehtestati panga suhtes regulatiivsed nõuded ja mis mõjutasid väidetavalt nende investorite investeeringuid Lätis asuvasse Winergy tuuleparki.

Eelkõige väitsid investorid, et EKP 17. mai 2019. aasta otsuse eelnõuga, millega määrati ettevõtjale AS PNB Bank tähtajad Winergy tuulepargiga seotud riski kõrvaldamiseks ja teatavate kapitali adekvaatsuse nõuete täitmiseks, kaasnes panga tegevusloa kehtetuks tunnistamine ning investorite ilmajäämine Winergy tuuleparki tehtud investeeringutest. Investorid väitsid, et liit ohustas oma tegevusega Winergy tuuleparki tehtavate investeeringute jätkumist ja turvalisust, rikkudes koos Lätiga energiaharta lepingu III osa kohaseid ELi kohustusi.

Euroopa Parlamenti ja nõukogu teavitati neist väidetest 24. mail 2019.

28. juunil 2019 saatis komisjon investoritele kirja, milles ta esitas seisukoha, et investoritel pole õigust energiaharta lepingu kohast menetlust ELi vastu algatada, kuna investorid on ELi kodanikud, ja soovitas neil oma nõuetest loobuda.

4. Liidu vastu algatatud investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise menetluste läbipaistvus

Euroopa Komisjon on võtnud kohustuse tagada liidu vastu algatatud investori ja riigi vaheliste vaidluste lahendamise menetluste suurim võimalik läbipaistvus. Viimastel aastatel on komisjon liidu lähenemist investeeringuvaidluste lahendamisele mitme algatusega põhjalikult reforminud . Need algatused hõlmavad läbipaistvuseeskirju käsitlevaid läbirääkimisi, mille tulemusel võeti 2013. aastal vastu UNCITRALi läbipaistvuseeskirjad, ning selliste eeskirjade lisamist sätetesse, mis käsitlevad Kanada, Singapuri, Vietnami ja Mehhikoga sõlmitud kahepoolsete lepingutega loodud investeerimiskohtu süsteeme.

Liit on ühtlasi osalenud läbirääkimistes ÜRO konventsiooni üle, mis käsitleb lepingul põhinevate investori ja riigi vaheliste vahekohtumenetluste läbipaistvust (New York, 2014) (edaspidi „Mauritiuse konventsioon“) ning milles on ette nähtud UNCITRALi läbipaistvuseeskirjade kohaldamine üle 3 000 kahepoolse investeerimislepingu suhtes. Komisjon on soovinud, et UNCITRALi läbipaistvuseeskirju kohaldataks Mauritiuse konventsiooni kaudu energiaharta lepingu suhtes, ning tegi 2015. aasta jaanuaris ettepaneku nõukogu otsuse kohta, millega antakse ELile volitus Mauritiuse konventsioonile alla kirjutada. Nõukogu pole aga seni nõustunud komisjoni ettepanekut vastu võtma. See tähendab, et praegu pole kohustuslik energiaharta lepingu kohaste vaidluste suhtes läbipaistvuseeskirju kohaldada.

Sellele vaatamata on komisjon teinud algatusi, et tagada suurim võimalik läbipaistvus nõuete puhul, millele investorid on seni komisjoni tähelepanu juhtinud. Ta on avaldanud kaubanduse peadirektoraadi veebisaidil viimase kirjavahetuse investorite ja komisjoni vahel (https://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/dispute-settlement/investment-disputes/). Kui investorid otsustavad esitada oma nõuded vahekohtusse, kavatseb komisjon jätkata

läbipaistvusnõuete kohaldamist, taotledes investorite nõusolekut kirjade avaldamiseks ja korraldades avalikke ärakuulamisi.

***